

Dr. Jiří Baum, Růžena Baumová

ÚDOLÍM NILU

Z ARCHIVU CESTOVATELE 2

ÚDOLÍM NILU

Z archivu cestovatele 2

Dr. Jiří Baum

Růžena Baumová

Dr. Jiří Baum
CESTOVATEL KOKO

Cercopithecus Koko okusuje kůstku

Lidé mají vážnost a úctu k cestovatelům a slaví jejich památku psaným slovem i kamennými pomníky. To platí však jen o cestovateli-člověku; cestovatelé z říše zvířat zůstávají nepovšimnuti, i kdyby byli podnikli cesty sebe zajímavější. Abych to alespoň z malé části napravil, vyličím vám zde dobrodružnou cestu malé opičky, která se zúčastnila daleké cesty autem napříč temnou Afrikou až k Mysu Dobré Naděje.

Vlastí opičáka Koko byl jižní Sudan a jeho kolébka, obrazně řečeno, stála na bažinatém břehu Bílého Nilu, několik set kilometrů na západ od habešských hranic. Je to kraj bažin bez konce, mračen vodního ptactva, zastíňujících nebesa, a vychrtlých, dlouhých černočů, kteří se plaví houštinami papyru sedíce obkročmo na otýpkách ambačových prutů. Evropan je bílou vranou v této zemi postižené malarií, dusným vedrem a roji kousavého hmyzu.

Historik, který bude psáti Kokův životopis, bude nucen spokojiti se jen dohady, pokud bude popisovati dobu jeho nejútlejšího mládí. Můžeme předpokládati, že obýval spolu se svými rodiči a ostatními členy tlupy koruny akací na nízkých pahorcích, které místy vroubí bažinatý břeh Bílého Nilu. Jistě, že se zúčastnil, podle zvyku všech kočkodanů, loupeživých nájezdů na políčka prosa a kukuřice domorodců a snad právě při takové příležitosti stal se zajatcem a byl odnesen dětmi, které hlídaly pole, v triumfu do vesnice. Mohu však s jistotou tvrditi, že dne 14. června 1931 byl již ve vesnici Tarakoko, protože toho dne jsem se tam s ním po prvé sešel. Tehdy seděl právě před domorodou chatrčí, která vypadala jako veliký sud uplácáný z hlíny a přikrytý slaměným kloboukem. Koko tenkrát zřejmě trpěl

duševní depresí, protože byl sám a sám, a uvítal mne, jako starého přítele. Bylo mu teprve asi čtvrt roku: nebyl větší než malé koťátko a měl huňatý, olivově hnědý kožíšek, proti kterému se nápadně odrážel obličejík, černý jako saze.

Obrátil jsem se na jeho majitele, zdali by ho prodal. Byl to domorodý obchodník, ale rozhodně odmítl peníze: „Jsi cizinec a máš ho mít – za opici si přece nenechám platit!“ Tak jsem se stal majitelem malé opičky na prahu cesty, která měla trvati půl roku. Dal jsem jí jméno Koko, které jsem upravil podle jména vesnice.

Koko a jeho cesta Jižní Afrikou

Přede mnou bylo nyní skoro dvacet tisíc kilometrů, které jsem měl ujetí autem divočinou, a první den jsem skoro litoval, že jsem si takovým způsobem ještě přidělal starost. Brzo se však ukázalo, že mé obavy byly zbytečné: v několika dnech přizpůsobil se Koko bezvadně životu cestovatele a stal se mi věrným, spolehlivým soudruhem. Nebylo třeba ho uvazovat – chodil za mnou jako psík – a když si i odskočil do korun stromů, snad aby se udržel po sportovní stránce „ve formě“, přiběhl ihned, jakmile uslyšel hrčení startéru, a elegantním skokem vyhoupl se na auto. Při jízdě seděl mi nejraději na klíně nebo vpředu, na kapotě motoru. Byl dokonalým hlídačem a jeho smysly byly zřejmě mnohem lepší než moje. Jakmile vyskočil na střechu auta, věděl jsem, že se něco děje. Někdy to byla blížící se tlupa domorodců, a jindy zas stádo žiraf nebo sloni ve stínu baobabů, ovívající se svými obrovskými ušima, které měly podobu plachet domorodých člunů.

Strávníkem byl skromným a nevybíravým: jedl to, co já a obyčejně večerel se mnou z jedné mísy. Dobrou bohatých hodů byly pro něj dny, kdy se rojili termiti, „bílé mravenci“. Po setmění, když jsme rozžali petrolejovou lucernu, vířily kolem světla tisíce a tisíce velikých královen s jednotvárným chřestěním svých křehkých křídel a Koko nestačil plnit si jimi své lícni torby a brzo vypadal, jako by měl oteklé tváře. Snad nejslavnější dny měl pod horou Kenyí v kraji, který napadly miliony stěhovavých kobylek. Někdy se zdálo, že do stěn vozu bije krupobití, zatímco to byly velké kobylky, snášející se k zemi. Kokovi připadl pak důležitý úkol odstraniti ty, které se dostaly dovnitř vozu, a tohoto úkolu zhostil se znamenitě.

Cercopithecus a Ruth Lanyová poslouchají rádio

Koko nebyl velkým hrdinou. Že se zahrabával hluboko pod pokrývku, když v noci slyšel v dálce řvaní lva, neměl bych mu za zlé, ale bál se každého většího zvířete a jediný živočich, před kterým neměl respekt, byl člověk. Jednou se stalo, že jsme viděli v dálce sedět u stezky žirafu. Bylo to v kraji, kde zvěř není plachá a tak jsme se k ní rychle blížili, aniž jevila známky strachu. Koko brzy opustil svoji vyhlídku na střeše auta a rozčileným broukáním snažil se přesvědčit mě o nebezpečí, které nám hrozí. Čím více jsme se k žirafě blížili, tím více pobíhal po autu, až konečně velkým skokem zmizel kdesi vzadu. Myslil jsem, že se ukryl ve voze, ale když se žirafa konečně zvedla a

zmizela v akaciovém lesíku, zjistil jsem, že i Koko je pryč. Nezbylo nic jiného, než jeti nazpět. Po dlouhém hledání našel jsem ho zalezlého ve vysokém trsu trávy. Vypadal jakoby uplakaný a měl velkou radost, že mě opět vidí.

Nemám rozhodně v úmyslu podati jednostranně skreslený obraz a líčiti svého opičáka jako anděla. Jako každý z nás, měl i Koko své chyby: byl lehkomyšlný, neposlušný a měl sklon k nemístným vtipům. Obyčejně vstával časněji než já a pak s oblibou skákal po střeše stanu a v ranním šeru budil tak dojem, že náš tábor byl přepaden tlupou krvelačných Mašukulumbů. Jednou jsme se lopotili v poledním horku s dušemi pneumatik, zničenými trny křovin, a když všechny díry byly konečně šťastně spraveny náplastí, zjistil jsem, že Koko odnesl z žertu ventilky duší do korun stromů! Musil jsem za ním chodit a dávat pozor, kam je hází na zem. Jindy zase mi odnesl kartáček na zuby, a protože jeho bezvadný chrup nevyžadoval péče, hodil jej do nepřístupné bažiny. Byl jsem pak nucen po příkladu domorodců užívatí roztřepeného kousku dřeva.

S jinými opicemi zásadně nekamarádil. Krotkými opicemi opovrhoval a divokých opic, které často dováděly na stromech v okolí našeho tábora, se bál. Snad se cítil člověkem, jako staří sluhové ve šlechtických rodinách, kteří se považují za něco lepšího a s opovržením se dívají na obyčejné smrtelníky. Zato s domácími zvířaty, se psy nebo kočkami, si hrál rád. Nejraději však měl děti, a když se s nimi proháněl a dováděl, zdálo se, že mezi nimi není velkého rozdílu.

Cercopithecus Koko jí banán

Naše cesta vedla Sudanem, Belgickým Kongem a pak východní Afrikou k jihu. Několikrát během našeho putování byl Koko ve velkém nebezpečí. Jednou, když jsme šli po mýtině v pralese,

zakroužil pojednou nízko nad ním veliký orel, oslnivě bílý, a Koko jen v posledním okamžiku spasil se skokem do houštiny. Jindy zase shodily ho nízké větve se střechy vozu, kde při jízdě seděl, ale naštěstí zůstal trpělivě na místě, kde spadl, a tak jsem ho šťastně opět našel, když jsem se vrátil. V Marangu ho kdosi ukradl, ale Koko se brzo vrátil s dlouhým provazem, který táhl za sebou.

Velké nebezpečí, že budeme odtrženi, nastalo na hranici Jihoafrické Unie. Od severu hrozilo nebezpečí dobytčího moru a ozbrojené hlídky Burů střelily zvěř i domácí zvířata, která překročila hranici. Našeho Koka zatkl oddíl jízdní policie a stálo to mnoho námahy, než jsme ho osvobodili a teprve po telefonické přímluvě samotného ministra orby v Pretorii směl Koko pokračovati v cestě k jihu. Měl za to zadostiučinění, že byl jedinou opicí, která se v posledních letech dostala přes řeku Limpopo.

Byli jsme již daleko na jihu a za několik týdnů dorazili jsme do Kapského Města. To byl konec cesty Afrikou a pro mne návrat k civilizaci, ale pro Koka to byl počátek nesnází. Byl zálesákem, který se cítil doma ve stínu rovníkového pralesa a nezapadal dobře do rámce velkoměsta. Nechápal, proč mu zakazují jeho oblíbený žertík: připlížit se nepozorovaně k nic netušícímu člověku, vyskočit mu znenadání zezadu na krk a mírně ho kousnouti do ucha! Byl zvyklý hledati ptačí hnízda s vejci v lese a velkoobchod s vejci připadal mu jako krásný sen. Na štěstí jsem ho našel ještě včas a jen málo vajec bylo rozbíto. Chtěl jich totiž odnésti co nejvíce a vajíčka mu pořád padala na zem.